

اشاره

مسئولیت نویسنده مطلب در قبال نوشته‌ای که از طریق مطبوعات منتشر می‌شود، یکی از مهمترین موضوعاتی است که طی ماه‌های اخیر ذهن روزنامه‌نگاران و مدیران مطبوعاتی را به خود مشغول داشته است. قانون فعلی مطبوعات تنها مدیران مسؤول نشریات را در برابر قانون - به جز یک مورد خاص - مسؤول می‌داند اما اخیراً از سوی مقامات بلندپایه قضایی این بحث مطرح شد که طبق قانون مجازات اسلامی، نویسنده مطلب نیز در برابر آنچه نوشته است، مسؤولیت دارد و در صورت تخلف، می‌توان با او نیز برخورد قانونی کرد.

مطلبی که در ادامه می‌خوانید ابتدا به تعریف واژه‌هایی چون «خبرنگار» و «نویسنده مطبوعاتی» پرداخته و سپس مسؤلیت هر یک را از نگاه قوانین مطبوعاتی گذشته، فعلی و سایر قوانین کیفری برشمرده است. قوانین و مقرراتی که در این مطلب مورد بررسی واقع شده است عبارتند از: قانون مجازات انتشار و افشای اسناد محرمانه و سری (مصوب ۱۳۵۳) قانون مجازات اسلامی (مصوب ۱۳۷۵)، قانون مجازات عمومی (مصوب ۱۳۷۵) و آیین‌نامه نویسندگان مطبوعاتی و خبرنگاران (مصوب ۱۳۵۴).

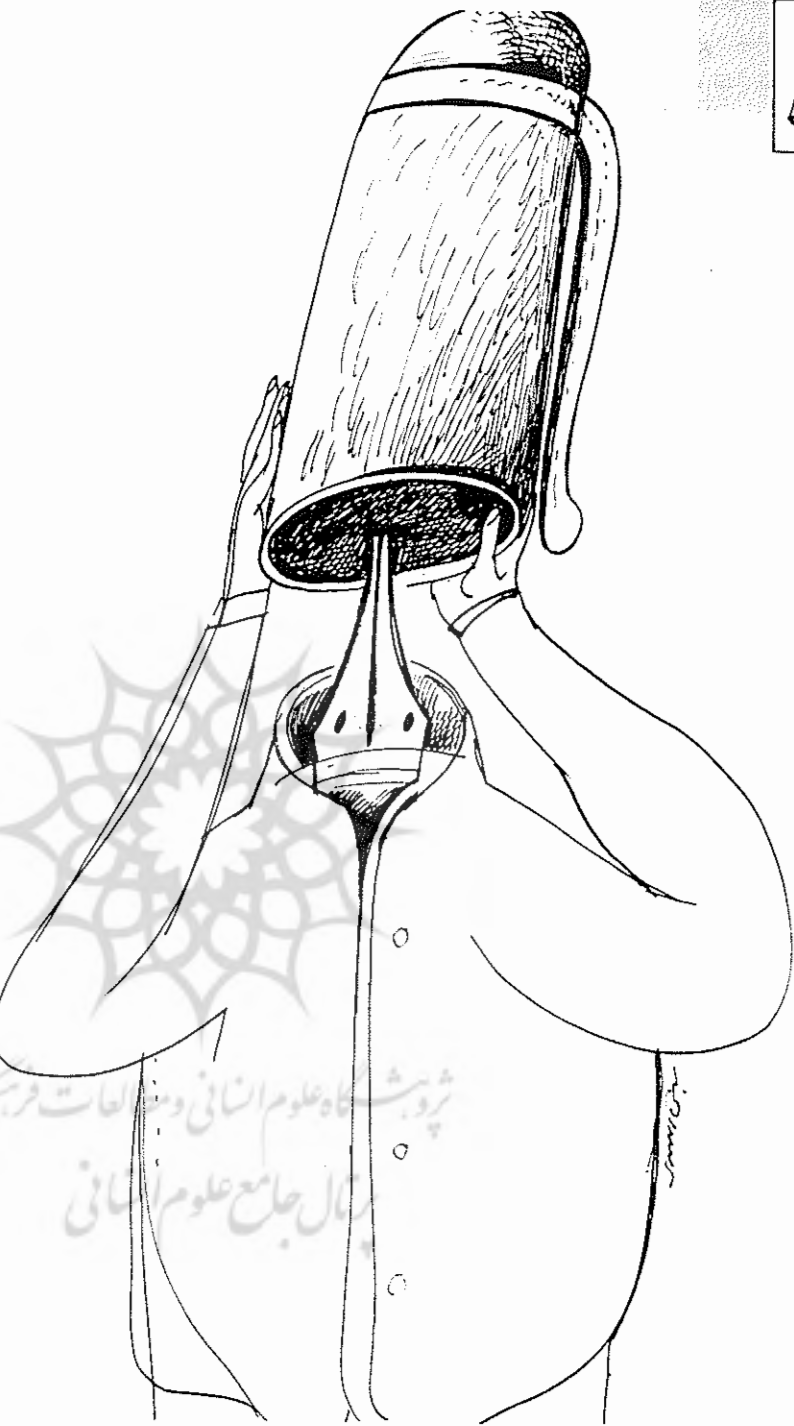
تعریف

نویسنده مطبوعاتی شخصی است که به‌طور حرفه‌ای، به‌کار نویسندگی یا ترجمه در روزنامه‌ها یا مجلات مشغول و دارای پروانه از وزارت فرهنگ و ارشاد باشد.

خبرنگار، نماینده روزنامه، مجله، خیرگزاری و یا مؤسسه‌ای است که به موجب پروانه صادره از طرف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به این سمت شناخته شده است.^۱

جرایم

الف - بررسی قوانین مطبوعات:
در قانون مطبوعات مصوب پنجم محرم ۱۳۲۶ ه. ق، در ماده ۱۳ آمده است:
«مدیر روزنامه، مسؤول مقالات مندرجه

مسئولیت خبرنگاران و نویسندگان در جرایم و تخلفات مطبوعاتی

حمید مقدم‌فر

در روزنامه است و همچنین مسئول اعلاناتی است که در روزنامه به طبع می‌رسد، در مقالات با امضاء وقتی مدیر، مسئول نیست که منهیات مسلمه واضحه چیزی در مقاله مندرج نباشد والا مدیر نیز مسئول است.»

لایحه قانونی مطبوعات مصوب ۱۳۳۴ به اقتضای زمان، شماری از جرایم عادی را در مواد ۱۱ تا ۲۳ خود گنجانده و هرکس را که مرتکب جرایم مذکور می‌شد مسئول می‌دانست. در ماده ۲۵ قانون مصوب ۱۳۳۴ آمده است: «در کلیه جرایم مذکور در مواد فوق طبق اصل بیستم متمم قانون اساسی رفتار خواهد شد.»

■ **چون اصل سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران حکم به مجازات و اجرای آن را فقط براساس قانون مجاز شمرده است. لذا می‌توان نتیجه گرفت که در جرایم ارتكابی به وسیله مطبوعات اصل بر عدم مسؤولیت کیفری نویسندگان و خبرنگاران می‌باشد مگر در موارد استثنایی مندرج در ماده ۲۷ قانون مطبوعات یا قوانین دیگر.**

اصل بیستم متمم قانون اساسی سابق نیز مقرر می‌داشت: «عامه مطبوعات غیر از کتب ضلال و مواد مضره به دین مبین، آزاد و ممیزی در آنها ممنوع است ولی هرگاه چیزی مخالف قانون مطبوعات در آنها مشاهده شود، نشردهنده یا نویسنده برطبق قانون مطبوعات مجازات می‌شود...» این قانون پس از وقوع کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ وضع شد و تا سرنگونی رژیم شاهنشاهی در ایران حاکمیت داشت. در لایحه قانونی مطبوعات مصوب ۲۵ مرداد ۱۳۵۸ که اولین قانون مطبوعات در نظام جمهوری اسلامی ایران است، مسؤولیت مقالات یا مطالبی که در نشریه

منتشر می‌شد به عهده مدیرمسئول قرار گرفت و طبق ماده ۱۷ آن استثنائاً فقط در صورتی که مقالات یا مطالب مذکور مضر به منافع اشخاص بوده و منتهی به شکایت می‌گردید، نویسنده قابل تعقیب کیفری بود. همچنین در ماده ۲۱ این قانون آمده است: «هرگاه در روزنامه یا مجله یا هرگونه نشریه دیگر مقالات یا مطالب توهین آمیز یا افترا و یا برخلاف واقع و حقیقت، خواه به نحو انشاء یا به‌طور نقل نسبت به مراجع مسلم تقلید درج شود مدیر روزنامه و نویسنده هردو مسؤول و هریک از ۱ تا ۳ سال حبس جنحه‌ای محکوم خواهند شد.»

به موجب ماده ۳۰ لایحه قانونی مطبوعات مصوب ۱۳۵۸ به جرایم ارتكابی به وسیله مطبوعات در دادگاه جنایی^۲ و با حضور هیأت منصفه رسیدگی می‌شود.

ب - قانون مطبوعات مصوب اسفند ۱۳۶۴:

این قانون در حال حاضر مورد اجراء است. طبق تبصره ۴ ماده ۹ قانون فعلی مطبوعات، مسؤولیت یکایک مطالبی که در نشریه به چاپ می‌رسد و دیگر امور در رابطه با نشریه به عهده مدیرمسئول است. فقط در ماده ۲۷ این قانون علاوه بر مدیرمسئول، نویسنده مطلب نیز قابل مجازات دانسته شده است.

ماده ۲۷ قانون فعلی مطبوعات می‌گوید: «هرگاه در نشریه‌ای به رهبر یا شورای رهبری جمهوری اسلامی ایران و یا مراجع مسلم تقلید اهانت شود، پروانه آن نشریه لغو و مدیرمسئول و نویسنده مطلب به محاکم صالحه معرفی و مجازات خواهند شد.» چون اصل سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران حکم به مجازات و اجرای آن را فقط براساس قانون مجاز شمرده است. لذا می‌توان نتیجه گرفت که در جرایم ارتكابی به وسیله مطبوعات اصل

بر عدم مسؤولیت کیفری نویسندگان و خبرنگاران می‌باشد مگر در موارد استثنایی مندرج در ماده ۲۷ قانون مطبوعات یا قوانین دیگر.

ج - بررسی سایر قوانین:

گفته شد که طبق قانون مطبوعات مصوب اسفند ۱۳۶۴، اصل بر عدم مسؤولیت نویسندگان و خبرنگاران در مورد مطالب چاپ شده در نشریه است. اما این اصل کلی، در مواردی که به موجب سایر قوانین مسؤولیت کیفری متوجه نویسندگان یا خبرنگاران می‌گردد، استثناء پذیر می‌باشد. البته در این صورت نفس عمل، جرم عادی و جدا از جرم مطبوعاتی تلقی می‌شود. این موارد عبارتند از:

■ **ماده ۷۰۰ قانون مجازات**

اسلامی: هرکس با نظم یا نثر یا به صورت کتبی یا شفاهی کسی را هجو کند و یا هجویه را منتشر نماید به حبس از یک تا شش ماه محکوم می‌شود.

۱. انتشار و افشای اسناد محرمانه و سرّی دولتی: به موجب ماده ۳ قانون مجازات انتشار و افشای اسناد محرمانه و سرّی دولت مصوب ۱۳۵۳/۹/۱۱، اشخاصی که اطلاعات یا مذاکرات یا تصمیمات سرّی و محرمانه دولتی را به نحوی از انحاء به کسی که صلاحیت اطلاع برآن را ندارد بدهد یا موجبات افشاء یا انتشار آنها را فراهم نماید عمل مرتکب در حکم افشاء یا انتشار اسناد سرّی یا محرمانه دولتی محسوب می‌شود و مرتکب به حبس محکوم خواهد شد.

۲. افتراء و اشاعه فحشاء: طبق ماده ۶۹۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵، هرکس به وسیله درج در روزنامه و جرایم به کسی امری را صریحاً نسبت دهد یا آنها را منتشر نماید که مطابق قانون آن

امر جرم محسوب می‌شود و نتواند صحت آن اسناد را ثابت نماید جز در مواردی که موجب حد است به یک ماه تا یک سال حبس و تا ۷۴ ضربه شلاق یا یکی از آنها حسب مورد محکوم خواهد شد. همچنین در مواردی که نشر آن امر اشاعه فحشاء محسوب گردد هرچند بتواند صحت اسناد را ثابت نماید مرتکب به مجازات مذکور محکوم می‌شود.

۳. هجو: هرکس با نظم یا نثر یا به صورت کتبی یا شفاهی کسی را هجو کند و یا هجویه را منتشر نماید به حبس از یک تا شش ماه محکوم می‌شود. (موضوع ماده ۷۰۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵).

۴. فعالیت تبلیغی علیه نظام جمهوری اسلامی ایران، جاسوسی،

■ هرکس از مفاد نقشه‌ها یا اسرار کشور، افرازی را که صلاحیت دسترسی به آنها را ندارند مطلع کند به نحوی که متضمن نوعی جاسوسی باشد به یک تا ده سال حبس محکوم می‌شود.

تحریک نیروهای مسلح به عصیان: هرکس علیه نظام جمهوری اسلامی یا به نفع گروه‌ها و سازمان‌های مخالف نظام به هر نحو فعالیت تبلیغی نماید به حبس از سه ماه تا یک سال محکوم خواهد شد.

هرکس از مفاد نقشه‌ها یا اسرار یا اسناد و تصمیمات راجع به سیاست داخلی یا خارجی کشور، افرازی را که صلاحیت دسترسی به آنها را ندارند مطلع کند به نحوی که متضمن نوعی جاسوسی باشد به یک تا ده سال حبس محکوم می‌شود.

هرکس نیروهای رزمنده یا اشخاصی را که به نحوی در خدمت نیروهای مسلح هستند تحریک مؤثر به عصیان، فرار، تسلیم یا عدم اجرای وظایف نظامی کند، در صورتی که قصد براندازی حکومت یا شکست نیروهای خودی در مقابل دشمن

را داشته باشد محارب محسوب می‌شود و الا چنانچه اقدامات وی مؤثر واقع شود به حبس از دو تا ده سال و در غیراین صورت به شش ماه تا سه سال حبس محکوم می‌شود.^۲

۵. اهانت به مقدسات اسلام: به موجب مواد ۵۱۳ و ۵۱۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ هرکس به مقدسات اسلام و یا هریک از انبیاء عظام یا ائمه طاهرین (ع) یا حضرت صدیقه طاهره (س) اهانت نماید، اگر مشمول حکم ساب‌النبی باشد اعلام می‌شود و در غیراین صورت به حبس از یک تا پنج سال محکوم خواهد شد. همچنین هرکس به حضرت امام خمینی، بنیانگذار جمهوری اسلامی رضوان... علیه به نحوی از انحاء اهانت نماید به حبس از شش ماه تا دو سال محکوم می‌شود.

تخلقات

با توجه به آنچه گفته شد، در قوانین موضوعه فعلی - به استثناء موارد محدود - اصل برعدم مسؤولیت کیفری نویسندگان و خبرنگاران نسبت به مطالب منتشره در مطبوعات است. اما آیین‌نامه نویسندگان مطبوعاتی و خبرنگاران مصوب ۱۳۵۴ وظایف و تکالیفی برای آنان مقرر داشته و تخلف از مواردی را مستوجب لغو پروانه و محرومیت از نویسندگی و خبرنگاری در کلیه روزنامه‌ها و مجلات و خبرنگاری‌ها دانسته است.

وظایفی که طبق مواد ۱۳ تا ۱۶ آیین‌نامه، به عهده خبرنگاران و نویسندگان مطبوعات است به این شرح است:

- نویسندگان مطبوعاتی مکلف به رعایت قوانین و مقررات موضوعه است.
- خبرنگار مکلف است اطلاعات صحیح در اختیار مؤسسه خود قرار دهد.
- نقل و نشر اخبار از مقامات انتظامی و نظامی و عکسبرداری از مؤسسات نظامی و مکان‌هایی که با امنیت عمومی

ارتباط دارد. بدون تحصیل اجازه قبلی از مقامات مربوط ممنوع است.

- خبرنگار باید در مصاحبه‌هایی که به عمل می‌آورد و نیز در نقل و قول مقامات رسمی رعایت امانت را بنماید، تحریف مطالب ممنوع است.

ماده ۱۷ آیین‌نامه مقرر می‌دارد وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی می‌تواند پروانه‌های نویسندگان مطبوعاتی و خبرنگارانی را که مرتکب یکی از تخلقات مشروحه زیر بشوند، پس از رسیدگی برای بار اول به مدت سه ماه و برای بار دوم شش ماه و در صورت تکرار برای همیشه لغو نماید:

الف - تهیه مطالب دروغ و تنظیم خبرهای نادرست با علم به نادرستی آنها و مواردی که به موجب قانون مجازات عمومی^۳ نشر اکاذیب تلقی شود.

ب - افشای مسایلی که با حیثیت و عفت خانوادگی اشخاص منافات دارد.

ج - انتشار هر مطلبی که برخلاف قانون مطبوعات باشد.

نویسنده مطبوعاتی و خبرنگاری که پروانه وی به استناد این ماده لغو می‌شود از نویسندگی و خبرنگاری در کلیه روزنامه‌ها و مجلات، خبرنگاری‌ها و مؤسسات یا سازمان‌های کشور محروم خواهد بود. □

پی‌نویس‌ها:

۱. مواد ۱ و ۲ آیین‌نامه نویسندگان مطبوعاتی و

خبرنگاران مصوب ۱۳۵۴.

۲. در حال حاضر دادگاه جنایی منحل و به جای آن

دادگاه عمومی تشکیل یافته است.

۳. مواد ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۴ قانون مجازات اسلامی

مصوب ۱۳۷۵.

۴. قانون مجازات عمومی ملغی و به جای آن قانون

مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ اجرا می‌شود.

منابع و مأخذ:

- قانون مجازات اسلامی از انتشارات روزنامه

رسمی کشور ۱۳۷۵ - تهران.

- مجموعه قوانین و مقررات مطبوعاتی، حمید

مقدم‌فر، مراغه: روزنامه اوحدی ۱۳۶۹.